

המלך יאשיהו ומלחמתו באלילות (הרפורמה)

שעור 1: [משימה] קראו מל"ב כ"ג 14-1; מצאו ציטוט מתאים לכל מהלך שמבצע יאשיהו לפי הסעיפים הבאים -

1. חידוש ברית: יאשיהו אוסף את כל העם למקדש בירושלים ועורך ברית

ציטוט:

מטרות הברית החדשה הן לנסות לכפר על כך שלא מילאו את הכתוב בספר הברית, ולהכשיר את הלבבות לקראת הרפורמה שיאשיהו מתכנן.

2. ריכוז הפולחן וביטול הבמות: איסוף כל הכהנים בבמות המפוזרות ביהודה, לירושלים.

ציטוט:

לאחר מכן יאשיהו מטמא את הבמות בכדי להוציאן מכלל שימוש ומאשר לכהני הבמות שהובאו לירושלים לחלוק במתנות הכהונה של הכהנים האחרים. בעקבות ריכוז הפולחן נותרים הלוויים חסרי פרנסה.

3. מיגור האלילות בממלכת הצפון (שטח אשורי): הוצאת הפולחן האלילי מיהודה ומבית ה'

- מנתן את הבמה בבית אל ושורף אותה
- מטמא את כל הבמות שהיו בשומרון בעצמות אדם
- זבח ושרף את כל כהני הבמות שהיו בשומרון

ציטוטים:

4. חידוש הפסח:

המיוחד בחגיגות הפסח היה שהן נערכו בירושלים ויאשיהו ציווה על כל העם לחגוג בירושלים, גם על תושבי בית אל והרי השומרון. דבר זה מלמד על התרחבות שלטונה של ירושלים.

המפגש עם המלך יאשיהו מגלה זווית חדשה על הסיבה שעם לא הפסיק לחטוא – יש רעיון? [רמז: אולי לא ידעו את התורה...?]

המלך יאשיהו (מל"ב כ"ב) יאשיהו מלך על יהודה 31 שנים ובמהלכן ערך "בדק בית" בבית המקדש; אז מצא הכהן ספר שהוחבא במקדש – "ספר הברית/התורה". ספר זה היה ספר של חוקים וכשהוא מובא ליאשיהו ונקרא בפניו, יאשיהו מבין שכל החוקים הכתובים בספר לא מולאו ונבהל מאוד ומתאבל. הוא שולח משלחת לנביאה חולדה בכדי שתשאל באלוהים - מה לעשות. חולדה אומרת למשלחת שאלוהים יביא רעה למקום הזה מכיוון שהם עבדו אלוהים אחרים. יאשיהו, שעשה הטוב בעיני ה', לא ייענש וימות בזקנה ולא יראה את הרעה שה' יעשה להם. בעקבות מציאת הספר, יאשיהו עורך בירושלים, ביהודה וגם בשטחי ישראל לשעבר רפורמה פולחנית נרחבת (תיקונים דתיים): **622 לפנה"ס - הרפורמה של יאשיהו.**

בשנת 605 לפנה"ס, הובס סופית צבא אשור על ידי הבבלים, בקרב כרכמיש, אשר על הפרת. בשלב זה בבל הפכה להיות האימפריה היחידה ששלטה באזור ארץ ישראל - סוריה. מצרים איבדה את מעמדה וכך את השפעתה על יהודה. יהויקים מלך יהודה השתעבד לנבוכדנצר מלך בבל. במשך שלש שנים היה לו עבד ושלם מיסים. (מל"ב כ"ד 1)

בשנת 601 לפנה"ס כשצבא בבל נחל מפלה ליד מצרים, מרד יהויקים בבבל בסיוע המצרים במשך כשלוש שנים. הבבלים שלחו צבא לשם ושל עמי הסביבה. נבוכדנצר בעצמו צר על ירושלים עם צבאו. יהויקים כנראה מת בתחילת המצור ובנו יהויכין מלך אחריו. (בדבה"ב ל"ה 6 יש עדות כי יהויקים הוגלה לבבל ושם מת). לאחר מכן מצרים הסתגרה בגבולות ארצה "ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנחל מצרים עד נהר פרת כל אשר היתה למלך מצרים" (מל"ב כ"ד 7).

שעור 2: "ספר הברית" - איך ייתכן שהיה ספר שנשכח? מהו הספר הזה? [משימה, השוואה] קראו דברים י"ב 1-12, ט"ז 21-22; מצאו פסוקים הקושרים את ספר דברים לספר הברית שמצא יאשיהו.

ריכז פולחן -

מיגור אלילות -

ביטול סינקרטיזם*-

אחרי הרפורמה - סוף ימיו של יאשיהו (כ"ג 25-30)

בבל מאיימת על שלטונה של ממלכת **אשור** אשר נמצאת בשלבי התפוררות. **מצרים** מעוניינת באשור חלשה בכדי שתוכל להשתלט על ארץ ישראל. **יאשיהו** לא מעוניין שמצרים תסייע לאשור - כי הוא יודע שכוונת מצרים להשתלט על ארץ ישראל ולכן הוא יוצא כנגד צבאות מצרים (בראשות פרעה נכה) שהיו בדרכם ל**כרכמיש** כדי לעזור לאשור כנגד בבל. הצבאות נפגשים במגידו (קרב מגידו - 609 לפנה"ס) ויאשיהו מת בקרב זה.

גמול לדורות - עונש מצטבר

הרפורמה שביצע יאשיהו הייתה טובה מאוד, אך לא מספיק בכדי לכפר על חטאיו הנוראיים של מנשה ודינה של ירושלים נחרץ – "אך לא שב ה' מחרון אפו הגדול אשר חרה אפו ביהודה על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה" (מל"ב, כ"ג 26).

מלכים ב' כ"ד - כ"ה : סופה של ממלכת יהודה

בשנת 609 לפנה"ס לאחר מות יאשיהו בקרב במגידו ממליכים **עם הארץ** (המעמד הנכבד, שהיה מקורב למלכים ובעל השפעה בחצר המלוכה) את יהואחז למלך על יהודה. הם מעדיפים את יהואחז בן יאשיהו, שהיה בנו הצעיר של המלך, בן 23, על פני בכורו, יהויקים, בנו הבכור בן ה-25 מסיבה פוליטית: יהואחז היה פרו-בבלי ובכך המשיך את מדיניות אביו יאשיהו, בניגוד לאחיו יהויקים, שהיה פרו מצרי ותמך באשור.

זמן של מספרים

מבחינה מספרית יש **סתירה** בכתובים: מתוארים עשרת אלפים גולים בפס' 14 לעומת המספר בהתייחסות הספציפית לאנשי החיל (7000) וכן החרש והמסגר - (1000), סה"כ 8000. (פס' 16). גם בירמיהו נ"ב יש נתון שונה: 3000 גולים בשנת שבע לנבוכדנצר.

הפתרון הוא כי היו **שתי גלויות**: בשנת שבע לנבוכדנצר גלו כשלושת אלפים, ובשנת שמונה לנבוכדנצר גלו כשמונת אלפים. המספר "עשרת אלפים" הוא בבחינת מספר טיפולוגי (נוסחאי, סמלי).

בגלות יהויכין נלקחו מבית המקדש כל אוצרותיו וכן מארמון המלך **"ויוצא משם את כל אוצרות בית ה' ואוצרות בית המלך..."** (מל"ב כ"ד 13).

יהואחז מלך ביהודה שלושה חודשים בלבד: (609 לפנה"ס)

מבחינה דתית - חטא כלפי האל

מבחינה צבאית ומדינית - פרעה נכה, שבתחום השפעתו המדינית היתה גם יהודה, הורידו מכס המלוכה והמליך תחתיו את אחיו **יהויקים** שהיה פרו-מצרי ותמך באשור.

יהויקים מלך בין השנים 609 - 597 לפנה"ס.

פרעה נכה משנה את שמו של "אליקים בן יאשיהו" ל"יהויקים" ובכך מוכיח את שליטתו במלך יהודה ואדנותו הבלעדית עליו, כמו כן פרעה מטיל מיסים כבדים על יהודה.

יהויקים גבה את המיסים מכלל העם "איש כערכו", ובעיקר מ"עם הארץ" (המעמד הנכבד, שהיה מקורב למלכים ובעל השפעה על חצר המלכות), מכיוון שהם היו אלה שבגדו בו והעדיפו את אחיו הצעיר, יהואחז, על פניו). ראוי לציין כי ביהודה לא היו אוצרות רבים וכספים מיותרים לאחר מסע סנחריב מלך אשור ליהודה בשנת 701 לפנה"ס.

יהויכין בן יהויקים, נכד יאשיהו, עולה לשלטון בשנת 597 לפנה"ס ומולך שלושה חודשים בלבד.

מבחינה דתית - עושה את הרע בעיני ה'.

מבחינה מדינית צבאית - המצור הבבלי על ירושלים נמשך ויהויכין נכנע מלפני מלך בבל ויוצא לקראתו "ויצא יהויכין מלך יהודה על מלך בבל הוא ואימו ועבדיו ושריו וסריסיו ויקח אותו מלך בבל בשנת שמונה למלכו" (מל"ב כ"ד 12) במעשה זה יהויכין מנע את חורבנה של ירושלים, שכן מלך בבל הסתפק בשלב זה בהגליה של המלך יהויכין ושל האליטות השלטוניות שביהודה.

גלות האליטה / גלות יהויכין (597 לפנה"ס)

בכרוניקה הבבלית של השנה השביעית למלכות נבוכדנצר מתוארת המלחמה ביהודה:

"בשנה השביעית למלכו, בחודש כסליו, נבוכדנצר יצא למלחמה בארץ ח'תי (ארץ חת - כינוי לאזור שממערב לפרת-סוריה וארץ ישראל), חנה על עיר יהודה (ירושלים) ובחודש אדר לכד את העיר. את המלך תפס והביאו לבבל ומלך כלבבו הפקיד בירושלים, ומס כבד לקח משם".

הגלות שהתרחשה בשנת 597 לפנה"ס כונתה **גלות החרש והמסגר**, וכללה את האליטות השלטוניות שביהודה:

חצר המלך - המלך, נשותיו, הגבירה (אם המלך), השרים, הסריסים. (מל"ב כ"ד 15)

אלי הארץ - עשירי הארץ. (מל"ב כ"ד 15)

כל גבורי החיל - אנשי הצבא. (מל"ב כ"ד 16)

החרש והמסגר - יצרני כלי המלחמה. (מל"ב כ"ד 16)

נבוכדנצר הגלה את כל המנהיגות המדינית הדתית והצבאית, חזאת כדי למנוע מרידות עתידיות. נבוכדנצר השאיר בארץ את "דלת עם הארץ" (מל"ב כ"ד 14) "לכורמים וליוגבים" (מל"ב כ"ה 12) - כלומר היה להם תפקיד כלכלי, לעסוק בחקלאות, וגם לשמור על הקיים מפני זרים.

בעקבות אירועים אלו קיימים במסורת ישראל צומות לזכר בית המקדש:

עשרה בטבת - זכר המצור.

י"ז בתמוז - זכר הבקעת חומות.

ט' באב - זכר חורבן בית המקדש.

המושג **"ימי בין המצרים"** - אלו הימים שבין י"ז בתמוז לבין ט' באב, ימי אבל על חורבן בית המקדש. מקורו של הביטוי "בין המצרים" **ממגילת איכה א' 3:**
" גלתה יהודה מעוני...לא מצאה מנוח כל רודפיה השיגוה בין המצרים"

הנתונים הארכיאולוגיים (חפירות וסקרים) מחזקים את התיאור המקראי בדבר ההרס הנורא שהתרחש ביהודה- ירושלים וסביבתה הקרובה. רוב הישוב היהודי שנותר התרכז בחבל בנימין, צפון איזור הר יהודה.

בעת המצור על ירושלים פשטו גדודי האויב הבבלי גם בהר ובשפלת יהודה והחריבו את הערים הבצורות, כפי שכתוב בירמיהו ל"ד 7: " וחיל מלך בבל נלחמים על ירושלים ועל כל ערי יהודה הנותרות **אל לכיש ואל עזקה** כי המה נשארו בערי יהודה ערי מבצר".

לפסוק זה יש גם עדות חיצונית ארכיאולוגית ממכתבי לכיש: חרס מס' 4 כותב אדם היושב במרשה למפקדו היושב בלכיש: "... [] וידע כי אל משאות לכיש נחנו שמרים (=אנחנו שומרים) כי לא נראה את עזקה"... העובדה כי אין רואים יותר את המשאות של עזקה, אות הוא כי נפלה העיר.

צדקיהו בן יאשיהו. מלך בין השנים 597 - 586

נבוכדנצר ממליך את צדקיהו, בנו השלישי של יאשיהו, כמלך וסאל על יהודה לאחר ששינה את שמו מ"מתניה" ל"צדקיהו". שינוי השם מדגיש את אדנותו של מלך על בבל ושליטתו המליאה במלך יהודה הכנוע לו.

מבחינה דתית - עושה הרע בעיני ה'. "ויעש הרע בעיני ה' ככל אשר עשה יהוה" (מל"ב כ"ה 20).

מבחינה מדינית וצבאית - בשנות מלכותו הראשונות היה מלך נאמן לבבלים, ואולם לאחר שמונה שנות שלטון מורד צדקיהו בבבל בשנת 588 לפנה"ס.

צדקיהו היה מלך בעל חלש אופי ונשלט בידי יועציו. ואמנם, קדם למרד זה, נסיון למרד נוסף, שנכשל, בשנת 593 לפנה"ס. לאחר מרד זה נדרש צדקיהו להתחייב על נאמנותו בפני מלך בבל. ואולם בהשפעה מצרית (ייתכן כי גם צור ועמון) המרד הגדול נגד בבל יצא לפועל בשנת 589 לפנה"ס. כתוצאה מכך נבוכדנצר יצא למסע עונשין שתוצאותיו היו חמורות וגורליות למלך ולכל העם: חורבן ירושלים ושריפת בית המקדש, הגליית יהודה לבבל וחורבנה של ממלכת יהודה.

חורבן ירושלים בשלבים

1. המצור - המצור החל בשנה התשיעית למלכות צדקיהו, שנת 588 לפנה"ס, " בחדש העשירי בעשור לחדש" - עשרה בטבת.

2. הבקעת החומות - המצור נמשך כשנה וחצי עד שנת 587 לפנה"ס, "י"ז תמוז, בשנה האחת עשרה למלכותו של צדקיהו, ואז **נבקעה החומה**. "בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר" (מל"ב כ"ה 3 - 4)

בפרק זה אין אזכור של החדש, אך אנו לומדים על כך מירמיהו ל"ט 2: " בעשתי עשרה שנה לצדקיהו בחדש הרביעי...הבקעה העיר". הסיבה הריאלית להבקעת החומה היא **הרעב** הכבד ששרר בירושלים באותם ימי מצור.

3. כבוש העיר, שריפתה וחורבן בית המקדש - "ובחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנצר מלך בבל... וישרוף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית גדול שרף באש" בז' באב מתחיל החורבן של ירושלים, בתיה, ארמנותיה, ובתשעה באב חורבן בית המקדש.

גורל המלך משפחתו, השרים והעם:

* צדקיהו ניסה להמלט מירושלים ונתפס בערבות יריחו. הוא הובל לריבלה, שם ישב מלך בבל.

"וידברו איתו משפט" שכן הוא הפר את ברית הוואסאלים עם מלך בבל. המרד הינו בחזקת הפרת ברית.

בני צדקיהו נשחטו לנגד עיניו, ואחר שעוורו אותו, הוגלה לבבל שם מצא את מותו. (מל"ב כ"ה 4 - 7)

גם השרים והמנהיגים הובלו לריבלה ושם הוצאו להורג. (מל"ב כ"ה 18 - 21) המטרה היתה להרתיע גורמים מרדניים בעלי השפעה בחצרות מלכים הכנועים לבבלים.

יאשיהו 640 לפנה"ס

יהואחז בן יאשיהו 609

- שעבוד לבבל

יהויקים (אליקים) בן יאשיהו 609

- שעבוד למצרים (609)

- שעבוד לבבל (605, כרכמיש)

- שעבוד למצרים (601)

- מצור בבלי על ירושלים

יהויכין בן יהויקים 579

- כניעה לבבל וגלות האליטה

צדקיהו בן יאשיהו 597

- חורבן יהודה וגלות בבל 586

מתי נרצח גדליה?

* על פי הפסוק "ויהי בחודש

השביעי" - כלומר חודשים -

שלושה חודשים חלפו מחורבן

ביה"ק ומינויו של גדליהו.

* ואולם יש סוברים כי גדליה

שלט כחמש שנים: החורבן והגלות

התרחשו בשנה ה- 19 למלכות

נבוכדנאצר, בעוד שחמש שנים

מאוחר יותר התרחשה גלות

נוספת, של 745 איש בשנת 582

לפנה"ס. "בשנת שלש ועשרים

לנבוכדנאצר הגלה נבוזראדן רב טבחים

יהודים נפש שבע מאות ארבעים

וחמישה כל נפש ארבעת אלפים ושש

מאות" (ירמיהו נ"ב 30)

מאחר ואין כל הסבר להגלייה זו,

ייתכן כי הרקע הוא רצח גדליה בן

אחיקם, והגלות היא העונש

במסורת ישראל נקבע יום הרצח

כיום צום- ג' תשרי.

* בארץ נשארו העניים הכפריים שעסקו בחקלאות: הכורמים והיוגבים.

(מל"ב כ"ה 12)

* כל שאר העם הוגלה לבבל " ואת יתר העם הנשארים בעיר...ואת יתר

ההמון הגלה נבחראדן שר טבחים" (מל"ב כ"ה 11).

שארית הפליטה ביהודה

שארית הפליטה שנותרה בארץ, הכורמים והיוגבים התרכזו בעיקר באזור

נחלת **שבט בנימין**. העיר מצפה (היא תל א - נצבה, ליד רמאללה) הפכה

לעיר המרכזית, במקום ירושלים שחרבה. בעיר זו בעיר זו **גר גדליהו בן**

אחיקם בן שפן שמונה ע"י מלך בבל להיות מנהיג העם וכן שם הושמו גם

חיל מצב בבלי. (מל"ב כ"ה 22).

גדליהו בן אחיקם היה בן למשפחה ידועה ומכובדת בירושלים. אביו וסבו

היו מקורבים למלך יאשיהו וכן לנביא ירמיהו. בטביעת חותם שהתגלתה

בלכיש נלמד כי גדליהו נשא את המשרה הרמה של "**אשר על הבית**",

כנראה בימיו של המלך צדקיהו. אחיקם בן שפן הסתכן בנפשו והציל את

ירמיהו ממוות, מידם של הפורעים, לאחר משפטו (ירמיהו כ"ו 24).

במחנהו של גדליה היה גם ירמיהו, וכן הצטרפו אליו מפקדי צבא "שרי

החיילים" ובראשם יוחנן בן קרח. מדיניותו של גדליהו היתה פרו - בבלי.

הוא שכנע את האנשים כי לא יאונה להם כל רע מיד הכשדים בתנאי

שיעבדו אותם, ישלמו מיסים ולא ימרדו. "**וישבנו להם גדליה ולאנשיהם ויאמר**

להם אל תיראו מעבדי הכשדים שבו בארץ וייטב לכם" (מל"ב כ"ה 24)

מנגד **ישמעאל בן נתניה** שדגל במדיניות אנטי בבלי ומטרתו היתה למרוד

בבבל בעזרתה של מצרים.

רצח גדליהו

"ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה

ועשרה אנשים איתו ויכו את גדליהו וימת ואת היהודים ואת הכשדים אשר

היו איתו במצפה" (מל"ב כ"ה 25)

מדוע?

* מניע פוליטי - ישמעאל בן נתניה התנגד למדיניות הפרו-בבלי של גדליה.

* מניע אישי דתי- ישמעאל היה מזרע המלוכה וסבר כי המשרה מגיעה לו.

* "מזימה בינלאומית" -לפי ירמיהו מ' 14 פעל ישמעאל בן נתניה בשליחותו

של בעליס מלך בני עמון. לאחר הרצח ברח ישמעאל עם עוד שמונה

אנשים לעמון, מפחד נקמה.

סוף דבר

בשנת השלושים ושבע לגלות יהויכין, היא שנת 561 לפנה"ס,

שחרר אויל מרודך, מלך בבל, את יהויכין מכלאו. דבר זה היה אות

למדיניות פייסנית כלפי היהודים שבבבל. מלך בבל היטיב את תנאיו ומעמדו

בהשוואה לשאר המלכים הכנועים, ומעמדו היה הנישא ביותר.

ירמיהו מנבא בסוף תקופת ממלכת יהודה וגם אחרי נפילתה. ירמיהו קרא להשתעבד לאשור ולא למרוד, וראו בו כמעט כבוגד.

מה הטעם לנבואה הקוראת למוסר, למול העובדה כי הגמול מצטבר?

"היכל ה' המה" – הסיסמא של העם, שאומרת שה' לא ייתן להחריב את ירושלים כי בית המקדש בתוכה. העם מסתמך על ההצלה מסנחריב האשורי בימי חזקיהו.

הקושי מתעצם - אם מובטחת גלות ושיבה - הכל ידוע מראש, אזי מדוע לשמוע לקולו של ירמיהו הקורא לשנות התנהגות?

ירמיהו מנבא לחורבן יהודה

ירמיהו פרק א

א דברי ירמיהו, בן-חלקיהו, מן-הכֹהֲנִים אֲשֶׁר בְּעֲנָתוֹת, בְּאֶרֶץ בְּנֵימִן.
ב אֲשֶׁר הָיָה דָבָר-יְהוָה אֵלָיו, בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן-אֲמֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה, בְּשָׁלֹשׁ-
עֶשְׂרֵה שָׁנָה, לְמָלְכוֹ. **ג** וַיְהִי, בִּימֵי יְהוֹשִׁיָּהוּ בֶן-יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, עַד-תָּם
עֶשְׂתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה, לְצִדְקִיָּהוּ בֶן-יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה--עַד-גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם,
בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי .

ז' 1-24

ירמיהו עומד ליד בית המקדש ומטיף לבאים להתפלל - הוא מאשים שאנשים סומכים על הקורבנות לכפר על חטאיהם, אבל צריכים להפסיק לחטוא בכלל ולא רק לסמוך על הקורבן ועל "היכל ה'" שמכפר. ירמיהו מפרט את החטאים ואומר שאם העם רוצה שה' ישכון בקרבו עליו להפסיק ואם לא יפסיק העם לא ישכון בארץ שנתן לו ה'. לבסוף ירמיהו מראה כיצד כולם משתתפים גם בעבודה זרה.

כ"ה 1-14: נבואת 70 השנה

ירמיהו מנבא את הגלות, אך גם את השיבה ממנה לאחר 70 שנה. העם איבד את הזכות על האדמה, כי הפר את חלקו בברית: ה' נתן אדמה וצריך לעבוד אותה, אך העם עובד אלילים ולכן מאבד את האדמה שקיבל.